

Coroll. 1^m Ergo *habitus est altera natura*: analogice; i. e. inclinat potentiam ad unum, est internum principium operationum, licet non primum.

Coroll. 2^m *Habitus generati signum est delectatio.*

Coroll. 3^m *Habitu utimur quum volumus.*

SECTIO II.

De principio vitae intellectivae.

Post longam et minutam omnium humanarum operationum atque facultatum proprietatumque analysis, tempus est ut ex effectibus ad causam, ex potentis ad naturam concludendam facientes gradum, de animae humanae existentia et essentia quaestiones varias solvamus, sive animam in seipsa inspiciamus, sive in sua relatione ad corpus humanum, sive ejus originem et immortalē vitam futuram considerare velimus. Sint ergo

- Caput 1. De natura animae in se spectatae.
- Caput 2. De natura animae relate ad corpus.
- Caput 3. De origine animae.
- Caput 4. De animae immortalitate et vita futura.

CAPUT I.

DE NATURA ANIMAE IN SE SPECTATAE.

Propositio 83.

Existit in homine principium vitale, essentialiter a corpore distinctum, quod anima vocatur.

Stat. quaest. Contra materialistas docentes praeter corpus ejusque materiam nihil existere; quod explicant a) vel *mechanice*, omnia reducentes ad meras atomos earumque motus varios; — b) vel *dynamice*, omnia reducentes ad atomos earumque naturales vires mechanicas, physicas, chemicas; — c) vel *physiologice*, omnia reducentes ad materialem organismum.

Prob. 1° Sunt in homine 1) facultates immateriales: intellectus et voluntas, 2) facultates vegetativae et sensitivae; a. hae facultates supponunt existentiam principii vitalis essentialiter a corpore distincti; e.

Ad min. 1) Facultates immateriales aut in seipsis subsistunt, et jam sunt principium de quo queritur; aut in alio inhaerent, et hoc aliud est principium eis proportionatum, quale corpus materiale esse non potest.

2) De facultatibus sensitivis et vegetativis eadem recurrent argumenta ac de brutis et plantis (cfr. organolog.).

Prob. 2° Si nulla esset hominis anima, sed omnes ejus actus ad materiae vibrationes, etc. reducerentur, nullum esset discrimen inter liberum et neces-

sarium, inter bonum et malum morale, inter meritum et injuriam; a. hoc, teste sensu communi, est absurdum; e.

Objic. 1° Utcumque ope anatomiae investigata sint omnia hominis interiora, nunquam experimentaliter, neque reflexione deprehendi potuit anima, quae sit distincta a corpore. — R. d. distincta ut corpus separatum, vel ut spiritus separatus, c; ut forma unita corpori, sd. non visu inventa est vel tactu, c; non ratione necessario deducta, n.

Objic. 2° Recedente anima destruitur harmonia partium corporis; e. anima est ipsa harmonia. — R. a) *tr. ant.* — n. *cons.* — b) *retorq*: e. ab anima conservatur harmonia, seu anima ut causa est distincta ab harmonia.

Objic. 3° Quod dignitur, crescit, viget, senescit cum corpore, hoc est vel corpus vel aliquid corporis; a. anima simul cum corpore crescit, viget, senescit; e. — R. d. *maj.* quod in se..., c; quod in operatione sua..., sd. quod ab intrinseco..., c; quod ab extrinseco..., n. — c. d. *min.*

Propositio 84.

Anima rationalis non est accidens corporis, sed substantia.

Stat. quaest. 1) Contra alios quosdam materialistas docentes animam rationalem non esse nisi modificationem seu accidens corporis.

2) Nondum inquirimus: a) utrum una an plures distinctae in homine sint animae rationalis, sensitiva et vegetalis, — b) qualis sit animae rationalis gradus subsistentiae; — sed eam dicimus substantiam quatenus distinguitur ab accidente, i. e. ens quod naturaliter existit, vel potest saltem existere, sine subjecto informationis; abstrahimus ergo a notione substantiae completae vel incompletæ.

Prob. Illud est substantia (i. e. ens in se subsistens, non necessario in corpore) quod est ultimum principium operationum a corpore independentium; a. anima rationalis talis est; e.

Ad min. Sunt in homine operationes independentes a corpore; a. omnis operatio supponit aliquod ultimum principium a quo procedat; e.

Objic. 1° Illud dependet a materia quod habet operationes dependentes a materia; a. anima tales habet; e. — R. d. *maj.* quod non habet nisi dependentes, c; quod praeterea independentes, n. — c. d. *min.*

Inst. Eodem jure quo ex independentibus, possum ex dependentibus concludere. — R. d. possum concludere principium non esse minus perfectum quam operatio est, c; non esse magis perfectum, sd. si hanc solam habet, c; secus, n.

Objic. 2° Actiones sunt suppositorum; a. anima non est suppositum; e. de ea nihil concludendum. — R. d. *maj.* denominative (i. e. ut a principio quod), c; effective (i. e. ut a principio quo), n. — c. *min.*

Objic. 3° Substantia est id quod subsistit; a. anima non subsistit (nam est ens incompletum); e. — R. d. *maj.* solum id quod subsistit ut suppositum, n; etiam id quod subsistit absque inhaesione alteri, c.

Objic. 4º Substantia non est quod est in subjecto; *a.* anima est in subjecto, corpore; *e.* — R. *d. maj.* quod est inhaesive in subjecto, *c.* quod subjective, *n.* — *c. d. min.* (cfr. infra).

Objic. 5º Substantia est aliquid completum; *a.* anima non est aliquid completum; *e.* — R. *d. maj.* substantia completa, *c.*; incompleta, *n.* — *d. min.* non completum secundum naturalem destinationem, *c.*; secundum necessitatem suam essentiale, et dependentiam, *n.* (cfr. infra).

Propositio 85.

Anima rationalis est essentialiter simplex : nec partibus essentialibus neque integrantibus composita.

Notiones. 1) Duplex distinguitur simplicitas, seu immunitas a compositione: *a)* *absoluta* omnem compositionem excludens, estque haec solius Dei; — *b)* *secundum quid*: physicam compositionem excludens, sive *quoad essentiam*, i. e. ex partibus essentialibus seu heterogeneis absolute requisitis ut haec sit essentia; sive *quoad quantitatem*, i. e. ex partibus integrantibus, seu homogeneis requisitis ut hoc integrum individuum habeatur.

2) *Essentialiter*, id est non per accidens, neque extrinsece, ratione alterius v. c. subjecti informationis vel aliis cujusque, sed ex propria natura.

3) Simplicitas illa secundum quid, non excludit pluralitatem facultatum, actionum, passionum.

Prob. 1^a pars (quoad quantitatem). 1º Anima rationalis habet facultatem concipiendi res ab omni compositione abstractas, v. c. ipsam simplicitatem, unitatem, identitatem, ens, universalia; *a.* nonnisi ens simplex tali facultate potest esse instructum; *e.*

Prob. min. Talis facultas est simplex (nam si esset extensa, per speciem extensam intelligeret; *a.* species extensa non potest repraesentare nisi rem extensam et in loco); — *a.* facultas simplex nequit esse nisi in subjecto simplici (nam facultates sequuntur naturam subjecti); *e.*

Prob. 2º Anima redit in se, reflexione perfecta, v. c. dicendo: «ego» et per hoc significando ultimum principium et radicem omnium; *a.* compositum non potest reflectere et redire in se perfecte; *e.*

Prob. min. Reflexio est quaedam conclusio seu complicatio sui in se, ita ut reflectens seipse inveniat in se, nec quidquam ejus sit extra seipsum; *a.* si ens compositum complicatur in se, pars semper manet a parte distineta, ac proinde nec totum reflectitur, nec totum invenitur; *e.*

Prob. 2^a pars (quoad essentiam). Anima est distincta a corpore, pars substantialis hominis, principium ultimum operationum independentium a corpore et ab omni ejus compositione; *a.* principium ultimum operationum istarum esse debet simplex *quoad suam essentiam*; *e.*

Ad min. Nisi hoc principium sit simplex, non erit ultimum principium, sed ipsum compositum ex aliis principiis ab iis dependebit; de quibus eadem

redibit quaestio, donec aliquod vere ultimum inveniatur; *a.* hoc ultimum erit simplex *quoad essentiam*, et hoc solum vocamus animam; reliqua omnia aut gratis supponuntur aut ad corpus pertinent; *e.*

N. B. Hic nondum praesupponere possumus animam esse formam substantialiem corporis, quod postea probandum manet; quod si nunc supponeretur, circulum vitiosum efficeret.

Objic. 1º Quod non est extensum non potest affici a corporibus; *a.* anima afficitur a corporibus; *e.* — R. *d. maj.* si est corpori conjunctum, *n.*; si non conjunctum, *c.* — *c. min.* — *d. par. cons.*

Objic. 2º Quod non est extensum non potest corpora percipere. — R. *d.* secundum rationes intelligibles, *n.*; secundum rationes materiales, *sd.* si non corpori conjunctum, *c.*; si conjunctum, *n.*

Objic. 3º Quidquid augetur et minuitur est extensum; *a.* variae affectiones animae augentur et minuantur; *e.* — R. *d. maj.* quod augetur et minuitur *quoad magnitudinem*, *c.*; *quoad vim et intensionem*, *n.* — *c. d. min.*

Objic. 4º Posset anima esse composita ex materia et forma. — **Prob.** Materia et forma sunt principia subordinata; *a.* talia (sicut potentia et species impressa) possunt producere effectum simplicem; *e.* — R. *a) d. assert.* ex materia et forma ut duobus principiis substantialibus, *n.*; *improprie*: ut ex subjecto substantiali et accidental formae, *c.* — *ad prob. d. maj.* ita ut unum accipiat vim alterius, *c.*; ut maneant aliquomodo coordinata, *n.* — R. *b) d. assert.* si anima habet partem essentiale passivam, *c.*; si est principium mere activum, *n.* — R. *c) d. assert.* istud compositum erit anima, *n.*; ista forma erit ipsa anima simplex de qua quaerimus, *tr.* (sed gratis affirmatur haec nova compositio).

Objic. 5º Ad infinitum concipiendum, nec idea nec potentia infinita requiritur; *e.* a pari ad simplex concipiendum, non requiritur simplex. — R. *n. par.* conceptus infiniti est in repraesentando abstractivus, neque attingit infinitum nisi per notas oppositas finiti, via compositionis notarum, excellentiae perfectionum, negationis limitum; *e.* potest conceptus esse entitative finitus; — sed conceptus simplicis debet aut intuitivus esse aut abstractivus; *a.* si intuitivus: 1) non est proportionatus nostro statui, et 2) jam esset etiam entitative simplex, utpote repraesentans proprie aliquod ens simplex; si abstractivus: fit per notas oppositas extensi et compositi, via negationis; *a.* ipsa negatio est aliquis actus entitative simplex; *e.*].

Objic. 6º Species potest differre entitative ab objecto repraesentando; *e.* ex objecto simplici non sequitur actus simplex. — R. *c. ant.* — *d. cons.* si actus compositus potest repraesentare objectum, *c.*; *secus*, *n.*

Objic. 7º Diversae partes compositi, incompleta vi cogitandi praeditae, possunt ita conspirare, ut una efficiatur cogitatio; *e.* — R. *a) n. supp.* (posse dari vim incompletam cogitandi). — R. *b) dato supp;* *n. antec.* (cognitio est actus immanens).

Propositio 86.

Anima rationalis est essentialiter independens a materia, seu spiritualis.

Stat. quaest. 1) Non asserimus independentiam omnimodam a materia; nam revera anima, vi unionis suae cum corpore, in omnibus operationibus suis dependet, saltem extrinsece, a corpore, et sub multiplici respectu easdem ac corpus subit vicissitudines.

2) Tripes apud scholasticos definitio materiae et spiritus :

a) materiale est quod habet relationem essentialem ad principium potentiæ (materiam primam); spirituale quod non habet.

b) materiale est quod habet relationem essentialem ad quantitatem, inde ad divisibilitatem; spirituale, quod non...

c) materiale est quod continet impenetrabilitatem cum alio ejusdem speciei; spirituale quod non...

Sed R. Conceptus impenetrabilitatis est posterior quantitate; et haec saltem natura est posterior quam materia; ergo prima pœplacet notio.

3) Ergo substantia spiritualis qualis dicimus animam : a) est simplex secundum quid, i. e. non habet partes integrantes seu quantitativas, nec constituentes seu essentiales;

b) substantias compositas toto ordine superat sua intrinseca et essentiali perfectione, ita nempe ut nulla intensio perfectionum entium compositorum perfectionem ejus propriam attingat;

c) est immaterialis i. e. nec iners, nec pendens intrinsece a materia, sed ex sua ipsa essentia ordinata ut actu vitali intelligat verum, et tendat in bonum sub ratione boni cognitum, illud amplectatur, ac in illo sit beata.

Prob. 1º Anima rationalis est substantia, et habet facultates immateriales; a. facultas immaterialis supponit necessario principium suum in quo est ut in subjecto, esse immateriale seu spirituale; e.

Ad maj. 1 part. (est substantia). Cfr. prop. 84.

Ad 2 part. (intellectum immateriale). Cfr. prop. 1 et 34.

Ad 3 part. (voluntatem immateriale). 1) Voluntas potest ferri, et quidem actu elicito in bona immaterialia; a. hoc non potest appetitus sensitivus, materialis (nam non est altior quam correspondens facultas cognitiva); e.

2) Natura facultatis cognoscitur ex rebus quibus maxime perficitur (nam illae sunt ipsi magis accommodatae); a. voluntas maxime perficitur rebus spiritualibus; e.

3) Voluntas habet libertatem indifferentiae; a. haec libertas fundatur in spiritualitate voluntatis (cfr. prop. 77); e.

Prob. 2º Anima rationalis est substantia essentialiter simplex, tum quoad quantitatem, tum quoad entitatem; a. quod est ita simplex est etiam independens a materia, seu spirituale; e.

Ad min. Ita simplex substantia, necessario potest immanenter agere, et quidem cognitione perfecte reflexiva, abstractiva et universalis; i. e. indepen-

denter a materia, spiritualiter; ac proinde est subjectum spirituale; scilicet :

1) *Agit* certe, nam est substantia, i. e. natura (cfr. ontolog.), licet incompleta (cfr. inf.).

2) *Transeunter* forsitan, sed saltem etiam *immanenter*, nam modus agendi et patiendi sequitur modum essendi; a. simplex nullam habet partium pluralitatem, extrapositionem, oppositionem, contactum; e. id primo et maxime immediate attingi potest per ejus actionem, est ipsa ejus entitas agens.

3) *Cognitione*, nam simplex nequit vegetare, i. e. partes mutare, augere, evolvere; nec potest loco et situ intrinsece movere se, i. e. partium extensione et dispositione; e. manet sola sui assimilatio intentionalis, i. e. cognitio; vel sui expansio appetitiva, cognitionem praesupponens.

4) *Perfecte reflexiva*, nam immanenter agens, attingere potest se ipsam totam, non per partes, tanquam objectum repraesentabile intentionaliter.

5) *Abstractiva et universali*, nam simplex non astringitur ad conditiones materiales, concretas, singulares, objectorum aliorum sibi intentionaliter repraesentandorum, per partes extensas, etc.

Objic. 1º Teste manifesta experientia, una eademque est existentia animae et corporis, ac proinde anima humana est et subsistit in corpore et est ejus forma; a. quod ita est corporis forma, hoc non habet esse et subsistere nisi dependenter a corpore; e. — *R. tr. maj.* — *n. min.* (cfr. infra).

Objic. 2º Operationes sunt subsistentium; a. non anima sed homo dicitur operari; e. — *R. a. d. maj.* complete subsistentium, c; incomplete subsistentium, n. — vel b) *d. maj.* ut principii quod, c; ut principii quo, n. — *c. d. min.*

Objic. 3º Conceptus animae spiritualis efformatur, vim intelligendi et volendi abstrahendo a cerebro, deinde propter assuetudinem eam sic abstracte considerandi, concipiendo eam tanquam aliquid separatum a corpore et in se subsistens. — *R. d. conceptus platonicus, cartesianus, animae, c; rectus peripateticus, n.* (Platonici in ordinem realem transferunt distinctiones rationis; et animam concipiunt non ut formam substantialem, sed ut spiritum separatum corpori mere assistentem).

Objic. 4º Anima ut forma corporis debet ei esse proportionata; a. inter materiam et spiritum nulla est proportio; e. — *R. d. maj.* proportione habitudinis, c; entitatis, n. — *c. d. min.*

Objic. 5º Esse corporis est esse animae; a. esse corporis est esse materiale; e. — *R. d. maj.* esse materiale corporis est esse animae, n; esse formale corporis, c; — *c. d. min.*

Objic. 6º Ens specificatur sua forma; e. si anima esset spiritualis, corpus esset spirituale. — *R. d. ant.* in quantum est forma, c; secus, n. — *c. d. cons.* si anima ut spiritualis esset forma, c; si anima quae est spiritualis, est forma, non ut spiritualis, sed secundum alias virtutes, n.

Objic. 7º Anima non potest produci extra materiam; e. — *R. tr. ant.* — *d. cons.* dependet dependentia propria, n; improppria, c.

Objic. 8º Anima informat corpus, et est radix omnium ejus qualitatum

corporearum; *e.* est corporea. — *R. c. ant;* — *d. cons.* est corporea ut quod, et entitative, *n.* ut quo, et informative, *c.*

Objic. 9º Sicut fit species infiniti negando finitudinem, sic species spiritualis fit tantum negando materialitatem; *e.* non debet ipsa esse spiritualis. — *R. n. par.* (potentia materialis adstringitur ad ordinem sensibilem, nec potest eum negare, i. e. transcendere; sed infinitum et spiritus jam sunt ambo in ordine spirituali).

Objic. 10º Qualis inclinatio talis natura; *a.* voluntas fertur in materialia; *e.* — *R. d. maj.* ita ut inclinatio non possit esse perfectioris ordinis quam natura, *c.* inferioris, per accidens (ex conjunctione cum corpore), *n.*; — *c. min.*

Objic. 11º Anima tangit corpus (movet enim); *a.* contactus est tantum inter corpora; *e.* — *R. d. maj.* contactu spirituali, seu virtutis, *c.* materiali, seu quantitatis, *n.* — *c. d. min.*

CAPUT II.

DE ANIMAE NATURA RELATE AD CORPUS.

Quid sit anima rationalis non sufficienter explicatum est, si ipsa sola pro se consideretur, quum in corpore humano residens effectus etiam in illo varios habeat, ac modum essendi relativum ad corpus, quo fiat ut unus sit ex utroque compositus homo. Quamobrem praesentem disputationem in quatuor quaestiones distribuemus:

- Quaestio 1. De unitate et sede animae.
- Quaestio 2. De unione animae et corporis.
- Quaestio 3. De effectibus corporalibus animae.
- Quaestio 4. De distinctione animarum.

QUAESTIO 1.

De unitate et sede animae.

Propositio 87.

Unum est in homine principium vitae, nempe anima rationalis, quae quoad substantiam non differt a principio vitae sensitivae et vitae vegetativae.

Stat. quaest. 1) *Principium vitae*, i. e. ipsa radix potentiarum, non ipsae potentiae, nam hae distinctae sunt.

2) Alii posuerunt tres animas in homine, ut principia trium vitarum ejus (Plato, Galenus, Averrhoes, Pomponiatius).

3) Alii ponunt duas animas: vim vitalem, seu principium vitae vegetativae, et animam (vitalistae).

4) Alii ponunt duas animas: animalem, quae materiam vivificet, quacum naturam efformet, et rationalem, spiritum (Gunther).

Prob. 1º Homo est unum vivens; *a.* si plures essent animae plura essent viventia; *e.*

Ad maj. Teste conscientia, idem unum subjectum est homo qui intelligit, vult, crescit, sentit, senescit, nutritur; et qui reflexione percipit suas intellectiones, volitiones, sensations, ut suas.

Ad min. 1) Si plures essent animae, plura essent immanenter agentia; *a.* quodvis subjectum immanenter agens est speciale vivens; *e.*

2) Omnes hae operationes sunt immanentes; *a.* impossibile est ut una anima experiatur ut suam actionem immanentem alterius, vel in eam reflexione redeat; *e.*

3) Intellectus deberet aut accipere cognitionem rerum sensibilium ab influxu animae sensitivae materialis, aut sensibilia percipere sine conjunctione cum objecto; *a.* utrumque repugnat; *e.*

Prob. 2º Quo magis intenditur operatio unius vitae, eo magis impeditur vel turbatur operatio aliarum; *a.* hujus rei causa nulla esset si plura essent principia diversa; *e.*

Ad maj. Teste experientia, v. c. a) nimia mentis intensio impedit sensationes visus, auditus, et digestioni nocet; b) nimia plantasiae imaginatio influit in intellectum et in digestionem; c) nimia passio sensitivi appetitus impedit vel turbat vegetalem sanguinis circulationem, digestionem, intellectualem cogitationem et ratiocinium.

Ad min. Singula principia agerent immanenter, nec de se impedirentur ab aliis, nam: operationes immanentes nequeunt se mutuo turbare vel impeditre nisi aut radicentur in uno principio, aut sint sibi mutuo contrariae (quales istae non sunt, sed disparatae); *e.*

Prob. 3º Anima sentit se interne trahi ad diversa bona; *a.* si plures essent animae, haec lucta non esset intrinseca cuius intellectus esset sibi conscientius; *e.*

Objic. 1º Ubi est operatio propria alicujus formae ibi est ipsa forma; *a.* in homine praeter intellectionem sunt operationes propriae aliarum animarum; *e.* — *R. d. maj.* ibi est ipsa forma sive formaliter, sive virtualiter, sive eminenter, *c.* est ipsa semper formaliter, *n.*; — *c. min.*; — *d. par. cons.*

Objic. 2º Anima deberet sibi esse conscientia se esse unum principium omnium operationum vitalium, et quomodo influat in operationes vegetativas; *a.* ita non est; *e.* — *R. d. maj.* si istae operationes faciunt impressionem in sensum, et ita objectum proportionatum intellectus et conscientiae fiunt, *c.* secus, *n.*

Objic. 3º Corruptibile et incorruptibile essentialiter differunt; *a.* anima rationalis est incorruptibilis, vegetativa et sensitiva sunt corruptibles; *e.* — *R. tr. maj.* — *d. min.* corruptibles si existunt pro se, *c.*; si in substantia incorruptibili virtualiter contentae, *n.*

Inst. Corruptibile et incorruptibile differunt genere; *e.* homo non in genere animalium esset. — *R. d. ant.* si compositum ut sic esset incorruptibile, *c.*